

17. **Ткачова Н. М.** Механізми державного регулювання економічної безпеки регіону : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ткачова Н. М. ; Класич. приват. ун-т. – З., 2009. – 40 с.
18. **Халецька А. А.** Формування державної політики соціального захисту населення в умовах макроекономічної рівноваги : автореф. дис. ... д-ра держ. упр. : 25.00.02 / Халецька А. А. ; РВПСУ НАН України. – К., 2010. – 42 с.
19. **Чернова Г. В.** Практика управління ризиками на рівні підприємства / Г. В. Чернова. – К. : ЦУЛ, 2000. – 164 с.
20. **Штангрет А. М.** Безпека соціально-економічної системи: теоретичні аспекти / А. М. Штангрет // Наукові записки. – 2012. – № 3(40). – С. 24 – 29.

List of references

1. **Herasymchuk Z. V.** Ekonomichna bezpeka rehionu: diahnostyka ta mekhanizm zabezpechennia : monohrafiia / Z. V. Herasymchuk, N. S. Vavdiuk. – Lutsk : Nadstyria, 2006. – 243 s.
2. **Davydiuk O. O.** Sotsialna bezpeka: problemy teoretychnoho analizu ta pobudovy systemy pokaznykiv / O. O. Davydiuk. – K. : Tsentr sots. doslidzh., 2008. – Rezhym dostupu : www.cpsr.org.ua/?pr=6&id=175.
3. **Didovych I. I.** Formuvannia ekonomichnoi bezpeky derzhavy ta rehionu / I. I. Didovych // Nauk. visn. NLTU Ukrainy. – 2011. – № 1. – S. 7 – 13.
4. **Yermoshenko M. M.** Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, zahrozy, stratehii zabezpechennia / M. M. Yermoshenko. – K. : TsNL, 2001. – 309 s.
5. **Ivaniuta T. M.** Ekonomichna bezpeka pidpriemstva : navch. posib. / T. M. Ivaniuta, A. O. Zaichkovskiy. – K. : Tsentr uchbovoi l-ry, 2009. – 256 s.
6. **Kakutich P. Yu.** Bezpeka derzhavy ta stalyy rozvytok: poiednannia dlia podolannia kryzy / P. Yu. Kakutich. – Rezhym dostupu : economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2009/Kakutich.pdf.
7. **Mahalias A. I.** Sotsialna bezpeka yak priorytetna skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy / A. I. Mahalias. – Rezhym dostupu : www.rusnauka.com/28_PRNT_2009/Economics/53259.doc.htm.
8. **Mekhedova T. M.** Udoshkonalennia mekhanizmiv rehuliuвання sotsialnykh protsesiv na rivni hromady : avtoref. dys. ... kand. derzh. upr. : 25.00.02 / Mekhedova T. M. // DonDUU. – Donetsk, 2011. – 22 s.
9. **Naipov B. H.** Sotsialnaya bezopasnost na regionalnom i mestnom urovnyah: sostoyanie, tendentsii razvitiya i mehanizmy politicheskogo regulirovaniya : dis. ... kand. ekon. nauk : 23.00.02 / Naipov B. H. – Rostov n/D., 2006.
10. **Nekrasova E. V.** Diagnostika sotsialno-demograficheskoy bezopasnosti munitsipalnogo obrazovaniya v usloviyah proizvodstvennoy mezhterritorialnoy integratsii : avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk / Nekrasova E. V. // FGBUN IEUO RAN. – Ekaterinburg : FGBUN, 2012. – 30 s.
11. **Novytskyi V. Ye.** Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy : pidruchnyk / V. Ye. Novytskyi. – K. : KNEU, 2002. – 621 s.
12. **Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti (gosudarstvo, region, predpriyatie, lichnost) / pod red. E. A. Oleynikova. – M. : Infra, 1997. – 288 s.**
13. **Pidhirna V. N.** Sotsialna bezpeka yak priorytetna skladova natsionalnoi

- bezpeky Ukrainy / V. N. Pidhirna, A. I. Mahalias. – Rezhym dostupu : nauka.kushnir.mk.ua/?p=26844.
14. **Porokhniavyyi Yu. B.** Sotsialna bezpeka / Yu. B. Porokhniavyyi, O. O. Davydiuk. – Rezhym dostupu : www.rusnauka.com/28_PRNT_2009/Economics.doc.htm.
  15. **Sakovich A. V.** Kriticheskaya zona porogovyih znacheniy sotsialnyih indikatorov ekonomicheskoy bezopasnosti : avtoref. dis. ... kand. ekon. nauk / Sakovich A. V. // FGBUN IE RAN. – M., 2013. – 27 s.
  16. **Sotsialna ekonomika : navch. posib. / kol.avt. O. O. Beliaiev, M. I. Dyba, V. I. Kyrylenko ta in. – K. : KNEU, 2005. – 196 s.**
  17. **Tkachova N. M.** Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання ekonomichnoi bezpeky rehionu : avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Tkachova N. M. ; Klyasych. pryvat. un-t. – Z., 2009. – 40 s.
  18. **Khaletska A. A.** Formuvannia derzhavnoi polityky sotsialnoho zakhystu naselennia v umovakh makroekonomichnoi rivnovahy : avtoref. dys. ... d-ra derzh. upr. : 25.00.02 / Khaletska A. A. ; RVPSU NAN Ukrainy. – K., 2010. – 42 s.
  19. **Chernova G. V.** Praktika upravleniya riskami na urovne predpriyatiya / G. V. Chernova. – K. : TsUL, 2000. – 164 s.
  20. **Shtanhret A. M.** Bezpeka sotsialno-ekonomichnoi systemy: teoretychni aspekty / A. M. Shtanhret // Naukovi zapysky. – 2012. – № 3(40). – S. 24 – 29.

Надійшла до редколегії 17.10.14

УДК 35

Олег КРАВЦОВ

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ВИКОРИСТАННЯ КРАУДСОРСИНГУ В СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Розглядаються принципи краудсорсингу та підходи до його використання, виокремлюються сутнісні характеристики та наводяться приклади застосування його в державному управлінні. Аналізується змістовий аспект використання краудсорсингу для залучення громадянського суспільства до прийняття управлінських рішень, розробки державної політики та окремих законів, контролю за діяльністю органів влади всіх рівнів.

Ключові слова: громадянське суспільство, державне управління, державні службовці, краудсорсинг.

© Кравцов О. В., 2014

Олег Кравцов. Использование краудсорсинга в современном государственном управлении

Рассматриваются принципы краудсорсинга и подходы к его использованию, выделяются существенные характеристики и приводятся примеры применения его в государственном управлении. Анализируется содержательный аспект использования краудсорсинга для привлечения гражданского общества к принятию управленческих решений, разработки государственной политики и отдельных законов, контролю за деятельностью органов власти всех уровней.

Ключевые слова: гражданское общество, государственное управление, государственные служащие, краудсорсинг.

Oleh Kravtsov. Using of crowdsourcing in modern public administration

The principles and approaches of using crowdsourcing are considered, the essential characteristics and examples of application it in government are distinguished. The semantic aspect of crowdsourcing to involve civil society in decision-making, public policy and individual laws, control of all levels of government is analyzed.

Key words: civil society, public administration, civil servants, crowdsourcing.

Процеси модернізації системи державного управління і місцевого самоврядування в Україні, що особливо активізувалися останнім часом як відповідь на внутрішні і зовнішні виклики сучасності, на фоні змін технологічних, комунікаційних та соціальних парадигм, соціалізації публічного управління, актуалізують необхідність пошуку інноваційних та ефективних технологій для взаємодії влади з громадянським суспільством. На перший план виходить конструктивний і відкритий діалог держави з усіма громадськими секторами, урахування різноманітних інтересів під час формування державної політики, залучення активних і креативних громадян до прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим існує нагальна потреба використання в системі державного управління інноваційних підходів та технологій, що відповідають викликам сьогодення і максимально задовольняють потреби обох сторін комунікаційного процесу.

Інноваційна проблематика в державно-управлінській сфері привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, у тому числі: А. Анохіна, В. Бакуменка, М. Гончарової, Ю. Кальниша, С. Кравченка, М. Лахижі, В. Патрушева, Т. Пахомової, Л. Приходченко та багатьох інших. Проте слід зазначити, що більшість дослідників розглядає згадані питання переважно в контексті досить вузького спектра проблем, що перебувають у колі їх наукових інтересів.

Метою статті є пошук та обґрунтування використання інструментів краудсорсингу як одного зі способів мобілізації людських ресурсів за допомогою інформаційних технологій з метою створити інноваційної моделі публічного управління.

На сучасному етапі держава демонструє готовність залучати до

процесу прийняття управлінських рішень активних представників громадянського суспільства та бізнесу. Органи публічного управління продовжують активно створювати діалогові інтернет-майданчики, формують канали зворотного зв'язку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Однією з таких управлінських технологій, яку справді можна назвати соціально-технологічним трендом, є краудсорсинг.

Актуальність запровадження зазначеної новації в державному управлінні пов'язана з тим, що в органах влади повсюдно застосовуються інформаційно-комунікаційні технології, відбувається об'єктивне ускладнення і подорожчання процесів публічного управління і одночасно посилюється роль громадянського суспільства в прийнятті управлінських рішень. Це зумовлює зміни стилю та методів роботи державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, висуває до них нові вимоги. Сьогодні майже неможливо уявити управлінську діяльність і систему державного управління без освоєння та використання інформаційних технологій з усіх найважливіших аспектів їх організації та функціонування. Проте слід говорити не про надання нових найменувань старим управлінським підходам і технологіям, а про якісно новий рівень осмислення суті публічного управління та його модернізації відповідно до актуальних викликів сучасності.

Краудсорсинг є неологізмом, який являє собою згідно з термінологією американського економіста Е. фон Хіппеля «інновацію з розрахунком на користувача», коли відбувається «передача певних виробничих функцій невизначеному колу осіб на підставі публічної оферти, що не передбачає укладення трудового договору» [7]. Уперше термін краудсорсинг (від англ. crowd – натовп і sourcing – джерело, використання ресурсів) уведений у 2006 р. письменником Д. Хау і редактором журналу М. Робінсоном у журнальній статті для опису моделі бізнесу, яка ґрунтується на залученні звичайних споживачів, користувачів інформаційно-комунікаційної мережі Інтернет та добровольців до виробництва і розповсюдження товарів і послуг, акумулювання ідей і рішень. Краудсорсинг схожий з аутсорсингом, оскільки обидва стосуються залучення сторонніх людських ресурсів. Але якщо аутсорсинг передбачає укладення офіційного договору, то у випадку краудсорсингу людей залучають на підставі публічної оферти. Оферта (від лат. offero – пропоную) – пропозиція однієї зі сторін (оферент) укласти угоду з урахуванням викладених умов. Публічний договір оферти – це пропозиція оферента укласти договір невизначеному колу осіб. Для укладення договору може використовуватися, приміром, посилення запиту або згода з умовами договору в он-лайн режимі.

У державному управлінні краудсорсинг – це технологія віртуальної соціальної взаємодії органів публічного управління та споживачів державних владних послуг (бізнесу, населення, окремих осіб), яка забезпечує останнім можливість брати участь у процесі прийняття державних управлінських рішень, що стосуються їх життєдіяльності, на стадіях опрацювання, прийняття та реалізації [2].

За своєю суттю, краудсорсинг є інноваційним механізмом управління зворотним зв'язком між органами державної влади та суспільством. Зворотний зв'язок забезпечує конструктивну взаємодію між різними елементами, у тому числі суб'єкта та об'єкта в системі, і встановлює рівновагу між ними (за відсутності рівноваги система перестає існувати), за допомогою зворотного зв'язку система стає гнучкою, здатною стабільно розвиватися і функціонувати в умовах, що змінюються [1]. При цьому за рахунок застосування краудсорсингу досягається нова якість зворотного зв'язку, а саме: громадяни, приймаючи відповідні умови співробітництва, будуть більш відповідально ставитися до функцій, які вони виконують, також можна буде гнучко використовувати різні види заохочення (матеріального і нематеріального), формувати із найбільш активних і досвідчених окремі групи (наприклад, аналітичні) тощо.

Сьогодні технології краудсорсингу застосовуються майже в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Якщо застосування цього інструменту в бізнесі є достатньо поширеним і апробованим, то в державному секторі України поки що його використання не має такого поширення. Застосування технології краудсорсингу в системі державного управління та місцевого самоврядування являє собою залучення до публічного управління за допомогою віртуального інформаційного простору розумних, талановитих людей, які виявляють громадянську активність, мають нові й ефективні ідеї, здатних до інноваційного мислення. При цьому використовується колективний інтелект і синергія взаємодії великої кількості людей, що дозволяє агрегувати інформацію, досвід, думки, прогнози, уподобання й оцінки.

Зарубіжний досвід застосування краудсорсингу під час вирішення значущих економічних, інфраструктурних, наукових, громадських і правових проблем підтверджує ефективність використання зазначеної інноваційної технології в публічному управлінні. Класичним став приклад розробки операційної системи Лінукс, який якнайкраще демонструє ефективність краудсорсингу в конкурентній боротьбі, коли її учасники мають різні можливості або якщо бізнес змушений звести свої витрати на розробку продукту до мінімуму. Широку популярність здобули спеціальні краудсорсингові проекти, у тому числі Вікіпедія (вільна енциклопедія, що пропонує всім користувачам писати і

правити статті), Опенстритмеп (вільна карта світу, що пропонує користувачам створювати докладні карти міст), Ебьорд (вільна база даних, що пропонує любителям-орнітологам виконувати рутинні процедури спостереження). Прецедентом використання краудсорсингу на загальнодержавному рівні є прийняття нової конституції в Ісландії. Група з підготовки основного документа держави, що складалася з двадцяти п'яти осіб, зібрана з представників різних професій і соціальних груп, організувала і провела всенародне обговорення проекту конституції в соціальних мережах, здійснила відбір і систематизувала зауваження, що надійшли від представників громадянського суспільства, в єдиний документ. Далі проект основного закону був переданий на розгляд парламенту Ісландії. Наступним кроком стало схвалення конституції на референдумі у 2012 р., який задав новий світовий стандарт державного управління та участі в ньому активних представників громадянського суспільства.

У ряді країн технологія краудсорсингу в публічному управлінні реалізується шляхом створення умов для колективного звернення мешканців до органів державної влади, за допомогою мережі Інтернет, у межах подачі електронних петицій. Розвиток громадської активності у формі подання електронних петицій стає найважливішим соціалізуючим чинником у зниженні соціальної напруженості та конфліктності в країнах. Використання зазначеної форми краудсорсингу і активна діяльність третього сектору економіки дозволяє підтримувати динамічний розвиток держави; мобілізувати додаткові інтелектуальні та людські ресурси для здійснення інноваційних проектів у всіх сферах життєдіяльності; виявляти соціальні конфлікти на ранніх стадіях та допомагати в їх вирішенні.

Подача електронних петицій як форма взаємодії громадськості і держави дозволяє залучити активних представників громадянського суспільства до вирішення питань державного значення. Уперше в публічному управлінні ця форма краудсорсингу була реалізована в Шотландії, де з'явилася можливість за допомогою офіційного сайту законодавчого органу (www.scottish.parliament.uk) відправити свої пропозиції депутатам. На сьогоднішній день така форма краудсорсинга застосовується і в інших розвинених країнах: США, Німеччині, Франції, Великобританії, Фінляндії та ін. Так, у США для того щоб електронну петицію розглянув Конгрес, вона повинна набрати двадцять п'ять тисяч голосів за тридцять днів.

У Росії робота з удосконалення законодавчої діяльності із застосуванням краудсорсингу, а також щодо впровадження можливості участі населення в розробці нормативних правових актів почалася з підписанням указу «Про громадське обговорення проектів федеральних конституційних законів і федеральних законів», згідно

з яким органи державної влади зобов'язані розміщати в мережі Інтернет розроблені ними законопроекти для публічного обговорення (<http://большоеправительство.рф/oren.gov>). Після завершення громадської експертизи проектів законів органи державної влади доповідають про результати обговорення президенту Російської Федерації. Як пілотний проект у галузі державного краудсорсингу стало обговорення в мережі Інтернет проектів Федеральних законів «Про освіту», «Про аматорське і спортивне рибальство», «Про контрактну систему».

Для розвитку можливості подачі населенням електронних петицій була прийнята концепція «Російської громадської ініціативи» та Указ Президента Російської Федерації від 4 березня 2013 р. «Про розгляд громадських ініціатив, спрямованих громадянами Російської Федерації з використанням інтернет-ресурсу „Російська громадська ініціатива“» [5], які законодавчо закріпили застосування зазначеної технології краудсорсингу в державному управлінні. З 15 квітня 2013 р. функціонує спеціалізований сайт у мережі Інтернет-Портал громадських ініціатив (www.goi.ru), на якому кожен громадянин Росії може запропонувати свої громадські ініціативи для реалізації на федеральному рівні. Слід зазначити, що портал громадських ініціатив інтегрований з порталом державних і муніципальних послуг, що дозволяє ідентифікувати людину, яка пропонує ту чи іншу ініціативу. На інтернет-голосування за петицію відводиться не більше ніж один рік незалежно від рівня ініціативи: федерального, регіонального або муніципального.

Для передачі електронної петиції федерального масштабу на розгляд органів державної влади потрібно набрати не менше ніж сто тисяч голосів, у той час як для розгляду ініціатив, що стосуються органів державної влади – суб'єктів Російської Федерації і органів місцевого самоврядування, необхідно зібрати не менше ніж 5 % «електронних підписів» населення цього територіального утворення.

Крім спеціалізованого порталу громадських ініціатив, в інформаційно-комунікаційній мережі Інтернет функціонують ряд інших сайтів, які також дозволяють громадянам запропонувати свої ініціативи для обговорення, до таких порталів, наприклад, належать: Change.org (www.change.org/ru), ОнлайнПетиция.ru (www.onlinepetition.ru) тощо.

Таким чином, шляхом подачі громадських ініціатив активні представники громадянського суспільства та бізнесу формулюють і висловлюють свої потреби і настрої, подають сигнали органам влади, використовуючи сучасні комунікаційні можливості. Використання краудсорсингу в державному управлінні дозволяє підсилити зворотний зв'язок, вивести співпрацю між громадянами, органами влади, компаніями, неурядовими організаціями та науковим співтовариством

на якісно новий рівень, що сприяє збільшенню практики соціальної експертизи законопроектів та формуванню продуктивних співтовариств, становленню активної громадянської позиції кожного члена соціуму.

В Україні використання можливостей краудсорсингу репрезентовано декількома проектами. Одним із них є проект «Стоп терор», який, по суті, є сайтом (stopterror.in.ua), де будь-який громадянин України може залишити інформацію про терористів, їх пересування тощо. Ця інформація перевіряється і передається у відповідні силові структури. Це перша в Україні краудсорсингова онлайн-платформа, на базі якої з часом можна створити повноцінну платформу системи агрегації та менеджменту інформації для надзвичайних або кризових ситуацій. Іншими проектами є: УкрЯма (<http://ukryama.com>) для контролю якості доріг, контролю незаконних паркувань транспорту (<http://4road.net/>); ресурс Он-лайнПетиція (onlinepetition.in.ua) для безкоштовного розміщення громадських петицій до свідомої громадськості для інформаційно-пропагандистської діяльності.

Як показує досвід застосування краудсорсингу, він може бути:

- пасивним (лише отримання ідей, пропозицій) і активним (застосовується діалог з надавачами ідей та пропозицій);
- внутрішнім – у межах організації або зовнішнім – з відкритим доступом для всіх бажаючих узяти участь;
- традиційним, який передбачає пошук кращої ідеї серед усіх можливих, та інтелектуальний, спрямований на пошук кращих ідей на підставі їх колективного відбору [3].

Аналізуючи зарубіжні та вітчизняні практики державного управління, можна зазначити, що застосування краудсорсингу вирішує одночасно кілька важливих завдань. По-перше, сприяє консолідації та активізації мережевого громадянського суспільства у вирішенні наявних соціальних проблем. На думку Ю. Хабермаса, головними характеристиками мережевого громадянського суспільства є відкритість – встановлення багатовимірних зв'язків комунікації, а також спонтанність – вільне формування, плинність, постійна зміна структури [6]. Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій формується відкритий простір («openspace»), у якому відкриваються нові можливості для формування громадянського суспільства, подолання особистісної ізоляції громадян, фрагментації суспільства, ангажованості органів державної влади та нерозвиненості соціальних комунікацій, що сприяє трансформації принципів ефективної взаємодії органів влади та публічного управління.

По-друге, краудсорсинг у сфері публічного управління виявляє і впроваджує інновації в систему державного менеджменту. У даному

випадку мається на увазі інструментальний характер соціальних мереж як системотвірної основи краудсорсинга. Он-лайн соціальні мережі стають організованими структурами в процесі прийняття управлінських рішень, інструментами здійснення цілей і намірів органів державної влади [4]. Краудсорсинг дозволяє інтегруватися членам інтернет-спільноти в експертне співтовариство і продукувати інноваційні проекти, що сприяють не тільки поширенню ефективних управлінських практик, а й модернізації окремих сфер життєдіяльності людини.

Сьогодні необхідна інноваційна революція в державному управлінні, що дозволить залучити громадянське суспільство до прийняття управлінських рішень, розробки державної політики та окремих законів, контролю за діяльністю органів влади всіх рівнів. Саме застосування технології краудсорсингу в Україні дозволить створити інноваційну модель публічного управління нового тисячоліття.

У нашій країні для широкого та ефективного застосування краудсорсингу в державному управлінні необхідно не тільки нормативно забезпечити його використання, а й забезпечити населення відповідною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою. Використання внутрішнього краудсорсингу (наприклад, на базі «Спільноти кращих державних службовців») дозволить не тільки налагодити обмін досвідом, а й безпосередньо вирішувати нагальні проблеми. Також для ефективного використання технологій краудсорсингу слід прагнути шляхом запровадження відповідних модулів у навчальні програми підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування до зміни «управлінського менталітету», дотримання основних парадигм публічного управління, здобуття навичок делегування повноважень, підбору фахівців з відповідною мотивацією. Якщо будуть дотримані зазначені умови із застосуванням краудсорсингу, громадянська активність та ініціативність, експертиза нормативних правових актів, контроль стануть невід'ємною частиною всіх процесів та етапів формування державних рішень.

Список використаних джерел

1. **Абдуллаєва Р. А.** Политическая система: механизм обратной связи / Р. А. Абдуллаева // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – № 6. – С. 83 – 85.
2. **Іжа М.** Трансформація публічного управління в умовах соціально-політичної модернізації України / М. Іжа, А. Крупник // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. – 2012. – Вип. 4(52). – С. 3 – 7.
3. **Логвінов В. Г.** Застосування краудсорсингу в процесі формування

системи е-послуг / В. Г. Логвінов // Матеріали міжнар. наук. конгресу «Інформаційне суспільство в Україні». – К. – 2013. – С. 70 – 71.

4. **Методические** подходы политологического исследования и метатеоретические основы политической теории. Комментарий к введению / сост. : Н. Конеген, К. Шуберт. – М. : РОССПЭН, 2004. – 220 с.

5. **О рассмотрении** общественных инициатив, направленных гражданами Российской Федерации с использованием интернет-ресурса «Российская общественная инициатива» : Указ Президента РФ от 4 марта 2013 г. № 183. – Режим доступа : base.garant.ru/70326884.

6. **Хабермас Ю.** Демократия. Разум. Нравственность: московские лекции и интервью / Ю. Хабермас. – М. : Академия, 1995. – 245 с.

7. **Хау Дж.** Краудсорсинг: коллективный разум как инструмент развития бизнеса : пер. с англ. / Дж. Хау. – М. : Альпина Паблишер, 2012. – 288 с.

List of references

1. **Abdullaeva R. A.** Politicheskaya sistema: mehanizm obratnoy svyazi / R. A. Abdullaeva // Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2009. – № 6. – S. 83 – 85.

2. **Izha M.** Transformatsiia publicnogo upravlinnia v umovakh sotsialno-politychnoi modernizatsii Ukrainy / M. Izha, A. Krupnyk // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. ORIDU NADU. – 2012. – Vyp. 4(52). – S. 3 – 7.

3. **Lohvinov V. H.** Zastosuvannia kraudsorsynhu v protsesi formuvannia systemy e-poslul / V. H. Lohvinov // Materialy mizhnar. nauk. konhresu «Informatsiine suspilstvo v Ukraini». – K. – 2013. – S. 70 – 71.

4. **Metodicheskie** podhodyi politologicheskogo issledovaniya i metateoreticheskie osnovyi politicheskoy teorii. Kommentirovannoe vvedenie / sost. : N. Konegen, K. Shubert. – M. : ROSSPEN, 2004. – 220 s.

5. **O rassmotrenii** obschestvennyih initsiativ, napravlennyih grazhdanami Rossiyskoy Federatsii s ispolzovaniem internet-resursa «Rossiyskaya obschestvennaya initsiativa» : Ukaz Prezidenta RF ot 4 marta 2013 g. № 183. – Rezhim dostupa : base.garant.ru/70326884.

6. **Habermas Yu.** Demokratiya. Razum. Nravstvennost: moskovskie lektzii i intervyyu / Yu. Habermas. – M. : Akademiya, 1995. – 245 s.

7. **Hau Dzh.** Kraudsorsing: kollektivnyiy razum kak instrument razvitiya biznesa : per. s angl. / Dzh. Hau. – M. : Alpina Pablisher, 2012. – 288 s.

Надійшла до редколегії 13.11.14